

şirlerini besteledi. Kendisi de büyük bir bestekâr olan III. Selim'den yakın ilgi görerek bir müddet sonra "musâhib-i şehriyârî"ler arasına alındı. Hatta III. Selim'in bestelediği süzidilârâ Mevlevî âyininin bizzat hükümdar tarafından Ahmed Ağa'ya meşkedildikten sonra Galata Mevlevîhanesi'nde okunduğu söylenir. Musâhiplik görevinde iken öldü ve Galata Mevlevîhanesi hazîresine gömüldü.

Ahmed Ağa, eserlerinden anlaşıldığına göre devrinin önde gelen bestekârlarındandı. Kaynaklarda iyi bir hânende ve tanburî olduğu da belirtilmektedir. Esrar Dede, *Tezkire*'sinde onun edebî değeri fazla olmamakla birlikte birtakım manzumeler kaleme aldığını söyler. Asıl şöhretini bestelediği dinî ve din dışı eserlerle kazandı. İcat ettiği ferahfezâ makamı ve tertip ettiği darb-ı hüner adlı on dokuz vuruşlu usul, mûsiki nazariyatındaki kudretini gösterir. Bestelediği hicaz, nihâvend ve sabâ Mevlevî âyinlerinden sonuncusu unutulmuştur. Bu üç âyinin dışında yaptığı başka bir dinî eseri bilinmemektedir. Din dışı alanda ise pek çok saz eseri ile sözlü eser bestelemiştir. Abdürrahim Dede (Şeydâ Hâfız), Küçük Mehmed Ağa ve Hacı Sâdullah Ağa ile birlikte besteledikleri tâhir makamındaki kâr da unuttulan eserleri arasındadır. Ahmed Ağa'nın çeşitli yazma güfte mecmualarında birçok eserine rastlanmaktaysa da bunlardan sadece iki Mevlevî âyini ile on bir saz eseri ve on dokuz sözlü eseri günümüze ulaşmıştır.

Ahmed Ağa'nın Galata Mevlevîhanesi hazîresindeki mezar taşı - İstanbul

BİBLİYOGRAFYA :

Esrâr Dede, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 756, s. 344-345; Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfîz Paşa, nr. 1242, vr. 23^a, 40^a; Ali Enver, *Se-mâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 209-210; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, İstanbul 1329, s. 157; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 169-170, 269-270; III, 20-21; IV, 124-127; *Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuarı Neşriyatı), İstanbul 1934, VIII, 418-420, 454-462, 468-470, 471-479; Ergun, *Antoloji*, I, 166-167; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 30-31; Henry-Renée Kahan-Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant*, Urbana 1958, s. 454-455, md. 690; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 107-115, 117-126; Kıp, *TSM Sözlü Eserler*, s. 164, 235, 238, 283; a.m.f., *TSM Saz Eserleri*, s. 20, 21, 50, 52, 64, 69; Rauf Yektâ, "Selâm-i Sâlis Mûsikişinâs", *YM*, sy. 17 (1917), s. 309; Öztuna, *TMA*, I, 17-18.

NURİ ÖZCAN

AHMED el-ALEVÎ

(أحمد العلوي)

Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Mustafâ
b. Muhammed el-Mâlikî
el-Cezâirî el-Müstegânimî
(1869-1934)

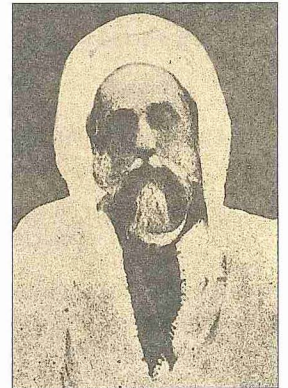
Şâzelîyye'nin Derkâviyye koluna bağlı
Alevîyye tarikatının kurucusu.

Cezayir'in Müstegânim şehrinde doğdu. Düzenli bir öğrenim görmedi; babasının öğrettikleriyle yetinmek zorunda kaldı. On altı yaşında iken babası ölünce ailenin geçimini üstlendi. Daha sonra Şâzelîyye'nin kollarından İseviyye'ye intisap etti. Kuzey Afrika'da çok sayıda müntesibi bulunan bu tarikatla ateş yalamak, yılanlarla oynamak gibi olağan üstü davranışlar yaygın durumda idi. Ahmed el-Alevî de bu işlerde büyük maharet kazandı. Bir müddet sonra İseviyye tarikatı kendisini tatmin etmediği için yeni bir mürşid aramaya başladı. Bu sırada Muhammed el-Büzîdî (ö. 1909) ile karşılaşarak ona intisap etti. Bunun yanında fikhî bilgilerini de geliştirip kelâm-tevhid bahislerine dalınca, şeyhi bir süre bu konuları öğrenmeye ara vermesini istedi.

Büzîdî'nin vefatından sonra ihvan*'ın isteği üzerine onların başına geçen Ahmed el-Alevî, bir taraftan merkez tekke teşkilâtını kurarken diğer taraftan çeşitli seyahatler yaptı. Kuzey Afrika'yı gezdi. Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'a, halifenin bulunduğu şehri görmek arzusuyla da İstanbul'a gitti. Ancak Türkçe bilmemesi ve yanında rehber bulunmamasına bir de Jön Türkler'in halife-

ye karşı olumsuz tavrı eklenince İstanbul'da fazla kalamadı. 1926 yılında Paris Camii'nin açılışını yapmak ve ilk hutbeyi okumak üzere Paris'e davet edildi. Hayatının son yıllarını Cezayir'de geçirdi ve orada vefat etti.

Ahmed el-Alevî, Kuzey Afrika'da yayılan tasavvufî düşünce kadar Avrupa ve Amerika'daki tasavvufî hayat ve ihtida hareketleri üzerinde de etkili olmuş bir süfidir. Genellikle Şâzelîyye'nin âdâb ve erkânını esas almakla birlikte, konunun ırfan ve müşahede yönünü de ihmal etmemiş, bu noktada vahdet-i vücûd* nazariyesinden çokça faydalanmış, İbnü'l-Arabî, Abdülkerîm el-Cîlî, İbnü'l-Fârîz gibi sûfilerin görüşlerini kabiliyetlerine göre müridlerine aktarmıştır. Şiir ve düşüncelerindeki bazı tasavvufî unsurlar dolayısıyla tenkide uğrayan Alevî, bir taraftan sahte sûfilere, bid'at ve hurafelere karşı çıkmak isterken diğer taraftan tasavvufî düşünce ile mücadele edenlerle de karşı karşıya gelmiştir. Cezayir'in önde gelen âlimlerinden Abdülhamîd b. Bâdis'in çıkardığı *eş-Şihâb* adlı dergide yayımlanan tasavvuf aleyhtarları yazılar bunların başında sayılmalıdır. Aynı doğrultuda yazılar neşreden *en-Necâh* dergisine cevap vermemiş, fikirlerini 1922'den itibaren *Lisânü'd-dîn*, 1926'dan itibaren de *el-Belâğu'l-Cezâ'irî* adlı dergilerde yayımladığı makalelerle ortaya koymuştur. Bilgisi, kültürü, ikna gücü, konuşma kabiliyeti ile geniş kitlelerin gönüllerini kazanan Alevî, dünyanın çeşitli yerlerine irşad için gönderdiği müridlerine, "halktan abdest suyundan başka hiçbir şey istememelemini" özellikle tavsiye etmiştir. Müstegânim'deki merkez tekke, şeyhin çizdiği plan üzerine dünyanın çeşitli yerlerinden gelen müridlerce yapılmış büyük bir külliye'dir. Ahmed el-Alevî'nin doktorluğunu yapmış olan Fransız Marcel Carret hâtıralarında bu müridlerin psikolo-

Ahmed el-Alevî

jisini hayret ve hayranlık dolu ifadelerle anlatmıştır. Tarikatın Ortadoğu'daki en meşhur tekkesi ise müridi Muhammed Hâşimî'nin Şam'da kurduğu tekke-dir. Aleviyye, daha onun sağlığında Şam, Yafa, Gazze, Falûye, Aden, Addisababa, Marsilya, Paris, Lahey ve Cardiff'te teşkilâtını kurmuş, bu halkayı Yemenli müridler daha sonra Liverpool, Hull, South Shields ve Birmingham'a kadar genişletmişlerdir. Bugün Arabistan'dan İngiltere'ye, Ortadoğu'dan Amerika'ya kadar uzanan geniş bir alanda Aleviyye'ye mensup dervişlere rastlamak mümkündür.

Ahmed el-Alevî içinde yaşadığı toplumdan zaman zaman tepki görmüş, halkı ipnotize etmek, dinî hayatı bid'at ve hurafeler içine gömmekle suçlanmıştır. Şazeliyye'nin diğer kollarına mensup süfîler arasında da onu tenkit edenler çıkmış, fakat bütün bunlar etrafındaki insanların her gün biraz daha çoğalmasına engel olamamıştır. İri taneli doksan dokuzluk tesbihleri boyunlarına asarak gezen Aleviyye mensuplarının Cezayir'de Fransızlar'a karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde büyük hizmetleri geçmiştir.

Aleviyye'nin âdâb ve erkânında zikir ve halvet çok önemlidir. Toplu zikir cehrî (sesli) ve kıyâmî-kuûdî (ayakta ve oturarak) yapılır. Halvetteki mürid kırk gün boyunca ibadet ve zikirle meşgul olur, oruç tutar. Yetmiş beş bin defa kelime-i tevhid tekrar edildikten sonra ism-i celâl zikrine geçilir. Sondaki "...âh" hecesi nefes tükeninceye kadar uzatılır. Ahmed el-Alevî'nin tarikat silsilesi, Ebû'l-Yezâ Mehâcî, Kaddûr el-Vekîlî, Muhammed b. Hatîb el-Bûzîdî vasıtasıyla Derkâviyye tarikatının kurucusu Ahmed ed-Derkâvî'ye ulaşır.

Ahmed el-Alevî hakkında kaleme alınan en güzel eser, ölümünden dört yıl sonra Fransa'da onun müridleriyle karşılaşan Martin Lings'in (Ebû Bekir Sirâceddin) yazdığı *A Moslem Saint of the Twentieth Century* (London 1961) adlı kitaptır. Eser müellifi tarafından Fransızca'ya (*Un Saint musulman vingtième siècle, Le Cheikh Ahmad al-'Alawî*, Paris 1967), ayrıca Arapça'ya (*eş-Şeyh Ahmed el-'Alevî*, trc. Muhammed İsmâil el-Mevâfî, Beyrut 1973) ve Türkçe'ye de (*Yirminci Yüzyılda Bir Veli*, trc. U. Uyan—B. Şahin, İstanbul 1982) tercüme edilmiştir.

Bazı Eserleri. 1. *el-Minehul-ı-Kuddûsiyye fî şerhi'l-Mürşidi'l-mu'în bi-tırîkî's-şûfiyye*. İbn Âşir el-Fâsî'nin el-

Mürşidü'l-mu'în adlı eserine yaptığı şerhtir. 2. *Devhatü'l-esrâr fî ma'na's-şalâti 'ale'n-Nebiyi'l-muhtâr*. 1917 yılında kaleme alınmıştır. 3. *ed-Divân*. İlk defa 1921 yılında yayımlanan bu eserin, müellifin *Lübâbü'l-'ilm fî sûreti'n-Necm*, *Minehul-ı-Kuddûsiyye* ve *Un-mûzecül-ferîd* adlı eserleriyle birlikte yapılmış bir başka neşri de vardır (Dimaşk 1963). 4. *el-Kavlül-ma'rûf fi'r-reddi 'alâ men enkere't-taşavvuf*. İlk defa 1920 yılında yayımlanmıştır. 5. *Al-lâh: el-Kavlül-mu'îmed fî meşrûtiyyeti'z-zikri bi'l-ismi'l-müfred*. Müellifin bu eserini 1927 yılında telif ettiği bilinmektedir (diğer eserleri için bk. *Yirminci Yüzyılda Bir Veli*, s. 287 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ziriklî, *el-A'lam*, I, 243; Abdülkâdir İsâ, *el-Hakâ'ik 'ani't-taşavvuf*, Halep 1956; M. Lings, *Un Saint musulman du vingtième siècle, Le Cheikh Ahmad al-'Alawî*, Paris 1967; a.e. (trc. U. Uyan—B. Şahin: *Yirminci Yüzyılda Bir Veli*), İstanbul 1982; a.mlf., "İbn 'Alîwa", *El*² (Fr.), III, 722-724; A. Merad, *Le réformisme musulman en Algérie*, Paris 1967; Semîh Âtîf ez-Zeyn, *eş-Şûfiyye 'inde nazari'l-İslâm*, Kahire 1405/1985, s. 563-564; Macit Fahri, *İslâm Felsefesi Tarihi* (trc. Kasım Turhan), İstanbul 1987, s. 201; Adnan el-Cezâirî, "Şeyh el-'Alevî", *Ceridetü Fete'l-'Arab ed-Dimaşkî*, 2 Receb 1353 Dimaşk; A. Berque, "Un Mystique Moderne", *RAfr.* (1936), s. 691-776; Mustafa Kara, "Şazeliyye Tarikati ve Üç Büyük Şeyhi", *Hareket*, sy. 24, İstanbul 1981.

MUSTAFA KARA

AHMED b. ALİ en-NECÂŞİ

(bk. NECÂŞİ, Ahmed b. Ali).

AHMED b. ALİ er-RAMMÂL

(bk. İBN ZÜNBÜL).

AHMED AMİŞ EFENDİ

(1807-1920)

Mutasavvıf, şeyh,
Fâtih türbedarı.

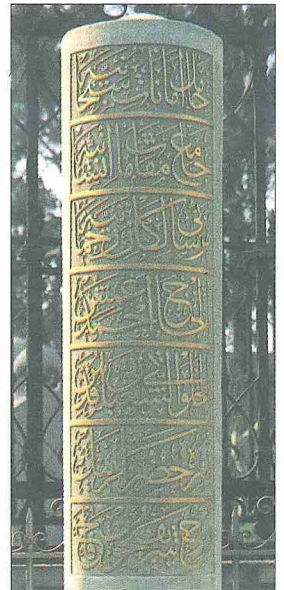
Doğum yeri olan Tuna vilâyetine bağlı Tırnova'da medrese tahsili gördü. Aynı yerde sıbyan mektebi muallimliği yaptı. İsmail Fenni Ertuğrul ile hattat Hasan Rızâ Efendi, "Amiş'in mektebi" adıyla anılan bu mektebin talebelerindendi. Tabur imamı olarak 1853 Kırım Harbi'ne katıldı.

Yirmi yaşında iken, Şa'bâniyye tarikatının Kuşadaviyye (İbrâhimiyye) kolunun

kurucusu Kuşadalı İbrâhim Efendi'nin Tırnova'ya nâib olarak gönderdiği Ömer Halveti'ye intisap eden Amiş Efendi, 1846'da irşada mezun oldu. Gördüğü bir rüya üzerine mürşidi Ömer Halveti'nin de izniyle İstanbul'a gitti ve Kuşadalı İbrâhim Efendi'nin vefatından sonra onun irşad makamına geçen Zeyrek civarındaki Çinili Hamam'ın sahibi Bosnalı Şeyh Mehmed Tevfik Efendi ile görüştü. Tırnova'ya dönünce bir hamam kiralarak onun gibi hamam işletti. Bosnalı Mehmed Tevfik Efendi'nin 1866'da vefatı üzerine ikinci defa İstanbul'a gitti. Şeyhin önde gelen müridlerinden Üsküdarlı Hoca Ali Efendi, Rifat Efendi, Üsküdar'da Nalçacı Dergâhı Şeyhi Mustafa Enver Bey, Kâşgar hükümeti temsilcisi *Fuşuş* şârihi Yâkub Han ve Fâtih türbedarı Niğdeli Bekir Efendi ile tasavvuf sohbetlerinde bulundu. Bir süre sonra tekrar memleketine döndü. 1877'de Tuna vilâyetinin elden çıkması üzerine Tırnova'yı terket-ti. İstanbul'a gittiği zaman Fâtih türbedarı Bekir Efendi türbedarlık görevini Ahmed Amiş Efendi'ye devretti. Amiş Efendi bundan sonra "Fâtih türbedarı" unvanıyla tanındı.

Tarikat silsilesi, Bosnalı Mehmed Tevfik, Kuşadalı İbrâhim, Beypazarlı Ali, Çerkeşliyye kolunun kurucusu Mustafa Çerkeşî, Nasûhiyye kolunun kurucusu Seyyid Mehmed Nasûhî, Karabaşliyye kolunun kurucusu Ali Karabaş-ı Velî vasıtasıyla tarikat pîri Şeyh Şa'bân-ı Velî'ye ulaşır.

Tırnova'da bulunduğu yıllarda bir istekte bulunmaksızın, Nakşibendiyye-i

Ahmed
Amiş
Efendi'nin
Fatih
Camii
haziresindeki
mezar
taşı
kitâbesi-
İstanbul